

OPRACOWANIA

lektur uzupełniających

JULIAN URSYN NIEMCEWICZ

POWRÓT POSŁA

Streszczenia i problematyka lektur

Charakterystyki bohaterów

Analizy i interpretacje wierszy

Odpowiedzi na pytania z testów i sprawdzianów

Julian Ursyn Niemcewicz

oświecenie

BIOGRAFIA

Julian Ursyn Niemcewicz urodził się **16 II 1758 roku**, zmarł **21 V 1841 roku** w Paryżu. Jego rodzina była zamożna i znacząca, w domu panowała patriotyczna atmosfera. Ojciec Juliana politycznie związał się z domem magnackim Czartoryskich i popierał ich poczynania reformatorskie; oddał więc najstarszego syna do warszawskiej Szkoły Rycerskiej, której komendantem był książę Adam Kazimierz Czartoryski. Julian uczęszczał do tej szkoły, po czym został jednym z adiutantów księcia Czartoryskiego, mieszkając przy nim najpierw w Warszawie, później w Puławach (dwór w Puławach był wówczas znacznym ośrodkiem kulturalnym i literackim).

Na dworze oświeconego magnata, a także w czasie licznych zagranicznych podróży do Wiednia, Włoch, Paryża, Anglii osiągnął wysoką kulturę umysłową. Debiutował jeszcze w szkole poematem heroikomicznym wzorowanym na *Myszeidzie* Krasickiego. Następnie Czartoryski skłonił swego adiutanta do ćwiczeń literackich w postaci tłumaczeń romansów francuskich. Niemcewicz pisał też oryginalne utwory: ody, bajki, dumy. W roku 1787 napisał tragedię *Władysław pod Warną*.

W roku 1788 pisarz rozpoczął trwającą pół wieku służbę publiczną. Brał żywy udział w pracach Sejmu Wielkiego, redagował wraz z Tadeuszem Mostowskim i Józefem Weyssenhoffem „Gazetę Narodową i Obcą”. W roku 1790 napisał komedię polityczną *Powrót posła* (wyst. w roku 1791), a w roku 1792 dramat historyczny *Kazimierz Wielki*. Pisywał też bajki polityczne, a w okresie walki o Konstytucję 3 maja, której projektu był współredaktorem, sięgnął po pamflet polityczny.

Po przystąpieniu króla do konfederacji targowickiej wyjechał do Wiednia, a następnie do Włoch. Powrócił do kraju na wieść o wybuchu powstania kościuszkowskiego w 1794 roku. Pełnił funkcję sekretarza Kościuszki. Ranny i wzięty do niewoli, był przez dwa lata więziony w Petersburgu. Po uwolnieniu w 1796 roku towarzyszył Kościuszcze w podróży do Ameryki. Poznał tam Waszyngtona, Jeffersona, osiadł w miasteczku Elisabethtown i uzyskał amerykańskie obywatelstwo po ślubie w 1800 roku z wdową po amerykańskim oficerze.

Plonem pierwszych lat XIX wieku są ballady, dumy, poematy: *Puławy*, *Cztery pory życia człowieka* oraz przekłady. Jesienią 1807 roku Niemcewicz powrócił do Polski. Działał w senacie Księstwa Warszawskiego, w Dyrekcji Edukacyjnej, był prezesem Dyrekcji Rządowej Teatru Narodowego. Również w czasach Królestwa Kongresowego pracował społecznie jako prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk i członek Towarzystwa Dobroczynności. W okresie tym wydał *Dzieje panowania Zygmunta III*, *Rozprawę o bajce*, *Śpiewy historyczne*. Obok drobnych utworów prozą, drukowanych w czasopiśmie, ukazały się też trzy powieści Niemcewicza: *Dwaj panowie Sieciechowie*, *Lejbe i Siora* oraz *Jan z Tęczyna*, a także publikacja źródłowa *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce*.

W końcowych latach życia Niemcewicz cieszył się wielkim autorytetem. W 1833 roku osiadł w Paryżu, pisał do prasy emigracyjnej, opracowywał dziennik pt. *Pamiętniki czasów moich*. Pośmiertnie wyszły *Podróże historyczne po ziemiach polskich od 1811 do 1828 r.*

Powrót posła

- Rodzaj literacki: **dramat**
- Gatunek literacki: **komedia**

UDZIAŁ NIEMCEWICZA W OBRADACH SEJMU WIELKIEGO

Kiedy w 1788 roku Niemcewicz rozpoczął działalność publiczną, miał trzydzieści lat i był człowiekiem dojrzałym, obytym i wykształconym. Znał wiele krajów, urzekła go zwłaszcza Anglia, z jej swobodą w życiu publicznym i domowym, z otwartą perspektywą awansu dla zdolnej jednostki z niższych sfer. Pisarz był człowiekiem postępowym, oświeconym, podzielał poglądy osób skupionych w Kuźnicy Kołłątajowskiej. Temperament pisarski skłonił go do wyrażania swych opinii w utworach literackich i publicystycznych.

Wiele razy **przemawiał na forum sejmowym**. Z głębokim przekonaniem protestował przeciw feudalnej praktyce obciążania chłopstwa podatkami na wojsko. Radził, by złagodzić ucisk i w ten sposób zapobiec buntom. Niemcewicz bronił dokonania Komisji Edukacji Narodowej przed zwolennikami oddania na powrót kształcenia i wychowania w ręce zakonów. Bronił też mieszczan przed zamiarami szlachty, by na nich przerzucić koszty reformowania armii. Argumentował, że nie można obciążać nadmiernie tych, którym odmawia się praw politycznych, w szczególności sprawowania funkcji oficerskich w wojsku i posiadania przedstawicielstwa w sejmie. Ostrzegał, że mieszczenie, wcześniej czy później, upomną się o należne im prawa.

W dniu 30 VIII 1790 roku Niemcewiczowi wypadło z ramienia stronnictwa patriotycznego przedstawić w sejmie propozycję uniwersału do narodu szlacheckiego z pytaniem, czy nie należy wprowadzić sukcesji tronu. Rozpętane propozycją uniwersału dyskusje skłoniły Niemcewicza do napisania komedii *Powrót posła*.

TYTUŁ, MOTTO

Pierwotnie komedia nosiła tytuł *Powrót syna do domu*. Taki tytuł umieszczono na afiszach teatralnych zapowiadających prapremierowe przedstawienie. Tytuł ten zwraca uwagę na kluczowe wydarzenie w komedii, którym jest przyjazd Walerego do domu w czasie przerwy w obradach sejmu. Przenosi ono zagadnienia omawiane podczas sesji sejmowych na prowincję, przez co uogólnia problematykę utworu. *Powrót posła* to tytuł bardziej precyzyjny, bo pozwala podkreślić obywatelską funkcję Walerego. Motto komedii pochodzi z *Satyr* Horacego i zawiera prośbę, by czytający zechciał przyznać poecie prawo do swobodnego, żartobliwego wyrażania myśli.

GENEZA

Komedie *Powrót posła* powstała w ciągu zaledwie kilkunastu dni po mowie wygłoszonej przez Niemcewicza, a więc z pobudek raczej politycznych niż artystycznych. Utwór powstał najprawdopodobniej w początkach października, gdy zapadła już decyzja o tym, że następcą Stanisława Augusta na tronie polskim będzie **elektor saski** i gdy planowano **limitę sejmu**, czyli zawieszenie obrad i wybór nowego kompletu posłów.

Didaskalia komedii zawierają informację, że akcja toczy się *podczas limity przed zebraniem się nowego wyboru posłów*, a więc podczas pisania Niemcewicz nie wiedział jeszcze, że do zawieszenia obrad nie doszło. Świadczy to, że oddał utwór do druku przed 18 X 1790 roku, kiedy to podjęto decyzję o przedłużeniu sejmu i uchylono tym samym możliwość limity.

Przypisek na końcu utworu głosi: *Zakończono dnia 7 listopada 1790 r. w Warszawie*. Niemcewicz sukcesywnie, w trakcie pisania, oddawał tekst do drukarni, dzięki czemu utwór ukończony 7 XI dotarł do rąk publiczności już 9 XI.

Pisał szybko, pod naciskiem czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Po pierwsze, chciał **wpłynąć na opinię publiczną i nowo wybranych posłów**, by przyspieszyć efekty trwających właśnie obrad. Po drugie – pisał dla sceny, a przygotowanie przedstawienia też wymagało czasu. Niemcewicz, redaktor „Gazety Narodowej i Obcej”, autor bajek politycznych i pamfletów, doceniał rolę literatury interwencyjnej, mającej wpływ na opinię publiczną, służącej propagowaniu określonych postaw, ośmieszeniu wstecznictwa, konserwatyzmu. Taki charakter nadał komedii *Powrót poła*.

Premiera komedii odbyła się 15 I 1791 roku i przyniosła autorowi sukces. Był to sukces teatralny i polityczny. Utwór stał się przedmiotem dyskusji, wystąpień sejmowych, korespondencji dyplomatycznej.

CZAS I MIEJSCE AKCJI

Akcja utworu rozgrywa się na **polskiej prowincji w dworku Podkomorzego**, przedstawiciela średnio zamożnej szlachty. Goszczą u niego Starosta i Szarmancki – autor ukazał w ten sposób szlacheckie środowisko sąsiedzkie. Umieszczenie akcji w dworku średnio zamożnego szlachcica, pełniącego funkcję podkomorzego, czyli urzędnika rozstrzygającego sąsiedzkie spory o rozgraniczenie dóbr szlacheckich, ma także **znaczenie polityczne**. To właśnie na średnią warstwę szlachty najbardziej liczyli reformatorzy, z niej rekrutowali się posłowie na sejm, do nich więc zwracał się autor słowami swych pozytywnych bohaterów. Przeniesienie akcji na prowincję było słuszne i z tego względu, że właśnie stamtąd, z dworków rozrzuconych po całej Rzeczypospolitej, przybywali nowi posłowie.

Czas akcji jest wyraźnie określony: jest to **rok 1790**, jeden dzień w przerwie między obradami Sejmu Czteroletniego, dzięki której poseł Walery mógł odwiedzić dom rodziców. Było to najprawdopodobniej w październiku lub listopadzie, bo już 16 XI sejm zebrał się w podwójnym składzie.

CHARAKTERYSTYKA BOHATERÓW

Starosta Gadulski – ma znaczące nazwisko, wskazuje ono na najbardziej rzucające się w oczy wady bohatera: niepoprawne **gadulstwo**, **pieniacstwo**, **kłótniwość**, **zrzedliwość**. Gadulski to starosta, czyli **dożywotni dzierżawca dóbr królewskich**. Tytuł ten i przywileje nadawane były niegdyś za zasługi, ale za Sasów otrzymywało się je w wyniku matactw i przetargów politycznych. Gadulski nie kryje się wcale z tym, że w wyniku pokrętnych orzeczeń zdobył pokaźny majątek. Wymienione wyżej cechy czynią ze Starosty przedstawiciela niebezpiecznej według reformatorów warstwy szlacheckiej. Starostę można nazwać **półpankiem** – **jeszcze nie magnatem, ale już nie zwyczajnym szlachcicem**. Zasady szlacheckie zastąpił bezwzględnością, chciwością, brakiem honoru. Dzięki majątkowi mógł konkurować z reprezentantami średniej szlachty w staraniach o mandat poselski lub wpływać na posłów, co przy jego poglądach było groźne dla realizacji planów oświeconych Sarmatów. Szczególnie niebezpieczne są poglądy polityczne Starosty. Jest on **wrogiem wszelkich zmian**, chwali czasy saskie, za ostoję wolności uważa *liberum veto*, wolną elekcję, w reformach zaś dostrzega jedynie niebezpieczeństwo despotyzmu i ograniczenia wolności. Jest też przeciwnikiem dokonanej już reformy edukacji, wykształcenie uważa za niepotrzebne szlachcicowi. Potępia dążenie do nadania mieszczanom i chłopom praw obywatelskich i do poszanowania praw

własności. Tylko szlachtę uważa za naród. **Jest nie tylko złym obywatelem, ale również złym mężem i ojcem.** Ożenił się tylko dla majątku, z kobietą młodszą, o zupełnie innych niż on potrzebach i zainteresowaniach. Nie dba nawet o ród i nazwisko, co było zawsze fundamentalną troską ziemiaństwa.

Podkomorzy – jest przeciwieństwem Starosty. Posiada niewielki majątek, który wystarcza, by zaspokoić potrzeby rodziny. Odczuwa dumę z tego, że majątek nie jest zdobyty grabieżami i mactwami, lecz zasługami dla kraju. Podkomorzy ma trzech synów, których bardzo kocha. Przekazał im **wartości obywatelskie i rycerskie**, przeznaczył ich do służby ojczyźnie, a obecnie z zadowoleniem śledzi ich poczynania. Jest przekonany, że synów wychowuje się dla kraju, bo pierwszą powinnością człowieka jest służba ojczyźnie. **Kocha i szanuje swoją żonę**, uważa ją za wzór żony, matki i obywatelki. Podkomorzy, Podkomorzyna i ich synowie stanowią pozytywny model rodziny – kochającej się, szanującej, w której najwyższą wartością są cnoty moralne i obywatelskie. Podkomorzy za spoiwo rodziny uznaje miłość, a nie majątek. Zależy mu na szczęściu dzieci, a nie na posagu, dlatego wyrzeka się posagu Teresy, byle młodzi mogli być razem. **Kultywuje w domu chrześcijańskie i ziemiańskie cnoty** rodzinne i gospodarskie, rozciągnięte także na poddanych i służbę; w zakończeniu utworu obdarza poddanych wolnością. Ma **krytyczny stosunek do polskich zasad ustrojowych**, które stały się przyczyną pierwszego rozbioru. Marzy, żeby chociaż na starość zobaczyć kraj rządym i szczęśliwym. W polemice ze Starostą okazuje się zwolennikiem wszystkich zmian proponowanych przez obóz patriotyczny na Sejmie Czteroletnim. Jest **oświeconym Sarmatą**, a więc człowiekiem **mądrym, wykształconym, postępowym**, ale też dbałym o narodowe tradycje przeciwnikiem modnego francuskiego wychowania, które przyczynia się do wynarodowienia, kosmopolityzmu młodzieży. Zaleca korzystanie z obcych wzorów, ale w sposób mądry i umiarkowany.

Starościna – jest postacią śmieszna, ale budzącą też **politowanie**. Zapomniała języka ojczystego, posługuje się polsko-francuską mieszaniną językową. Jest **sentymentalną damą**, bezustannie **narzeka**, jest **nieszczęśliwa**, niezadowolona, udaje chorą. Podkomorzy twierdzi, że dziwactwa Starościny to efekt wychowania w duchu sentymentalizmu. Taka edukacja stała się powodem wykorzenia zalet właściwych żonom i matkom; kobiety „modne” nie znajdują już szczęścia w spokojnym życiu małżeńskim i rodzinnym. Starościnnie całkowicie **obce są sprawy kraju**, gardzi polską kulturą. Jest **pretensjonalna, wyobcowana, oderwana od rzeczywistości**. Jest niewątpliwie **samotna**, odczuwa brak bratniej duszy. Wydano ją wbrew jej woli za starszego i obcego jej duchowo człowieka. Czyta więc romanse i stara się żyć jak ich bohaterki. Może sobie pozwolić na życie w świecie marzeń, bo wniosła Staroście w posagu znaczny majątek. Umie to wykorzystać – gdy mąż nie chce spełniać jej zachcianek, grozi mu rozwodem. Prowadzi próżniacze, pasożytnicze życie, gardzi ludźmi aktywnymi, patriotami, lekceważy Walerego i Podkomorzego.

Podkomorzyna – jest **wzorem cnotliwej żony, dobrej matki i obywatelki**. Szanuje i kocha męża, wyznaje poglądy podobne do jego przekonań. Kocha też synów, tęskni za nimi, cieszy się z powrotu Walerego, nie kryje swych uczuć wobec niego. Pragnie jego szczęścia z Teresą, uważa ją za uczciwą, dobrą dziewczynę. **Podkomorzyna nie zwraca uwagi na majątek, liczy się dla niej szczęście dzieci**. Wychowała synów w **kulcie tradycji ziemiańskich**, wpoila im **patriotyzm**, umiejętność zachowania umiaru we wszystkim, poczucie honoru i życzliwości wobec poddanych, którzy w ich domu czują się szczęśliwi i bezpieczni. Podkomorzyna jest też osobą życzliwą dla innych, współczuje chorującej Starościnnie, znosi gadulstwo Starosty, bo tak nakazuje gościnność. Bywa także dowcipna.

Szarmancki – to **fircyk**, modny kawaler, **przeciwnik wszelkich reform**, utracysz, który roztrwonił rodzinny majątek i poszukuje dobrze sytuowanej żony. Jest wynarodowiony, utracił cechy typowe dla szlachty. Nie ceni sobie honoru, niegodnie postępuje z kobietami, nie szanuje rodowego majątku. Liczne podróże zagraniczne spowodowały, że **umie się modnie ubrać i swobodnie zachowywać, ale nic poza tym**; nie wyciągnął żadnych pouczających wniosków, nie obchodzą go ludzie, kraje, sposoby rządzenia. Lekceważy rodzime obyczaje, nie interesują go problemy narodowe, nie wie nic o sytuacji w kraju. Stale mówi o strojach i koniach. Jest głupi, próżny, ma się za przystojnego, nie dostrzega niechęci Teresy i kpin służby. Najbardziej cyniczne jest jego postępowanie z kobietami. Chwali się miłosnymi sukcesami, jest niedyskretny. Myśli jedynie o rozrywkach. Jego **postawa jest niebezpieczna dla kraju i jego obywateli**. Unika pracy i poważnych zajęć, nie obchodzi go los państwa i narodu.

Walery – syn Podkomorstwa, poseł na sejm, **wzór młodego Polaka, obywatela**. Jest oddany krajowi, za swój obowiązek uważa **służbę publiczną**, o czym świadczą jego prace w komisjach sejmowych. Interesuje się wszystkim, co dzieje się wokół niego, jest otwarty na nowinki zagraniczne, z których można by czerpać naukę, jak usprawnić rządzenie Polską. Jest nowoczesnym, oświeconym człowiekiem, także pojęcie narodu rozumie w sposób nowoczesny. Łączy **rozsądek i postępowe poglądy z umiłowaniem tradycji i poszanowaniem honoru rycerskiego**. Ma **nowe podejście do spraw miłości i małżeństwa**. Szczerze kocha Teresę i zostawia jej prawo wyboru. Nieważny jest dla niego posag, zależy mu na wzajemności Teresy.

Teresa – jest **młoda i naiwna, ale ma zasady wpojone przez Podkomorzynę i twardo się ich trzyma**. Wie, że powinna być posłuszna ojcu, nie sprzeciwia się mu więc, choć nie chce wyjść za mąż za Szarmanckiego, bo kocha Walerego. Boi się ojca, prawie się do niego nie odzywa, o nic go nie prosi, licząc na pomoc Podkomorzego i jego żony. Mimo że Starościna jest jej duchowo obca, pielęgnuje ją w chorobie, bo uważa to za swój obowiązek. Bardzo kocha swych opiekunów: Podkomorzynę i Podkomorzego. Szczerze kocha Walerego, a przy tym wie, czego chce, ma już ustalone wyobrażenie szczęścia. Umie **trzymać na dystans Szarmanckiego**, nie daje się zwieść pozorom uczucia.

PLAN WYDARZEŃ

1. Rozmowa Agatki i Jakuba – przedstawienie postaci.
2. Przyjazd Walerego, radość Podkomorstwa.
3. Wieść o chęci wydania Teresy za Szarmanckiego.
4. Intryga z portretem.
5. Naiwność Starościny.
6. Rozwiązywanie konfliktu i ujawnienie intencji Szarmanckiego.
7. Zgoda na ślub Walerego i Teresy.
8. Uwolnienie poddanych.

STRESZCZENIE

Akt I

Pierwszy akt stanowi wprowadzenie do akcji. Służący, Agatka i Jakub, wymieniają uwagi na temat bohaterów, zwłaszcza negatywnych. Prowadzą długą dyskusję, podczas której zaprezentowane zostają sprzeczne postawy Starosty i Podkomorstwa. Dla akcji ważna jest wiadomość o przyjeździe Walerego.

Kolejne sceny pokazują radość zakochanej Teresy z powodu przybycia Walerego, a także przedstawiają zabieg drugiego pretendenta do ręki Teresy, Szarmanckiego. Natomiast Podkomorostwo cieszą się z powrotu syna.

Akt II

Kochankowie witają się, Teresa oznajmia Waleremu, że ojciec i macocha chcą ją wydać za mąż za Szarmanckiego. Następuje spotkanie rywali: Walerego i Szarmanckiego. Akcję komplikuje intryga Szarmanckiego, który chwali się sukcesami u kobiet – jako dowód pokazuje portrecik Teresy, rzekomo otrzymany od niej samej. Następnie, w sposób niezwykle komiczny, zostaje przedstawiona Starościna. Komiczne są także zabiegi Szarmanckiego, który chce zdobyć przychylność Starościny w sprawie małżeństwa z Teresą. Kolejne sceny ukazują z kolei, jak – rzekomo słaba – Starościna umie sobie radzić z mężem. Szantażuje go rozwodem i zdobywa od niego przyrzeczenie, że będzie przychylny zabiegom Szarmanckiego o Teresę. Naiwna Starościna zapewnia męża o bezinteresowności kawalera, któremu nie zależy na posagu.

Akt III

Zostaje wyjaśniona sprawa portretu Teresy, który posiadał Szarmancki. Kochankowie godzą się i zastanawiają, co robić, by skruszyć serca Starosty i Starościny. Życzliwa Podkomorzyna obiecuje pomoc, ale niestety okazuje się, że niełatwo przekonać upartego ojca. Wprawdzie przyrzekł kiedyś połączenie młodych węzłem małżeńskim, ale to było *nie na piśmie*, a teraz postanowił oddać rękę córki Szarmanckiemu. Mężczyzna ujawnia jednak swoje prawdziwe zamiary, upominając się o posag. Oburza to Starostę i bulwersuje Starościny, a Szarmancki, widząc, że nic nie wskóra, wycofuje się. Walery zmusza go jeszcze na odchodnym do oddania portretu ukochanej. Po odejściu konkurenta Teresa, poparta przez Podkomorzego i Podkomorzynę, prosi ojca o pozwolenie na związek z ukochanym. Starosta początkowo się opiera, ale ostatecznie wyraża zgodę. W kolejnej scenie Agatka i Jakub, korzystając ze szczęśliwej chwili w domu państwa, proszą o zezwolenie na ślub. Podkomorzy zgadza się i obdarowuje wolnością ich oraz wszystkich poddanych. Jakub, jako wierny sługa, obiecuje w zamian, że nigdy nie porzuci dobrego pana. W ten sposób szczęśliwie kończą się obydwie wątki komedii.

PODSUMOWANIE

Głównym problemem w *Powrocie pastera* jest **walka nowego ze starym na płaszczyźnie parlamentarnej, obywatelskiej i obyczajowej**. Taka problematyka występuje w bardzo wielu utworach epoki Oświecenia, w której kładziono nacisk na racjonalizm, równość i wolność.

Niemcewicz stworzył pierwszą **polską komedię polityczną**. Przedstawiając dwie kontrastowe grupy bohaterów, zawarł w ich dyskusjach wszystkie najważniejsze zagadnienia poruszane podczas obrad. **Pisarz nawiązał do starcia patriotów-reformatorów z przeciwnikami reform na Sejmie Czteroletnim**. Akcja rozgrywa się na prowincji, dzięki czemu Niemcewicz ukazał zaplecze obywatelskie Sejmu, wskazał, na kogo mogą liczyć reformatorzy w procesie realizacji przemian, a kto będzie je torpedował. Stworzył sylwetki **dobrych i złych obywateli**, ukazał ich w życiu sąsiedzkim i rodzinnym.

Podkreślił też rolę mądrego wychowania przygotowującego do służby ojczyźnie. Skrytykował edukowanie przez cudzoziemców. Ta sprawa przenosi już problematykę komedii na płaszczyznę obyczajową. O ile w sferze parlamentarnej i obywatelskiej to, co stare, było złe, a to, co nowe, dobre, o tyle w sprawach obyczajowych tradycja opatrzona jest kwalifikatorem „dobre”, a nowe, bezkrytycznie przejmowane mody kwalifikatorem „złe”. **Autor potępia**

cudzoziemszczyznę, która powoduje, że ludzie zapominają o powinnościach wobec narodu i odrzucają swoją własną kulturę. Wskazuje natomiast na pozytywne wartości rodzimej, staropolskiej kultury rycerskiej, ziemiańskiej, rodzinnej. Dobrzy obywatele w jego komedii są zwolennikami tradycji narodowej, staropolskiego obyczaju i rycerskich wartości. Walka nowego ze starym – na obu wspomnianych płaszczyznach – ma doprowadzić do obywatelskiego i obyczajowego odrodzenia narodu, obejmującego wszystkie stany, nie tylko szlachecki. W tym dziele ważną rolę ma odegrać nowoczesna rodzina, oparta na miłości, a nie przetargach i kontraktach małżeńskich.

POWRÓT POSŁA JAKO KOMEDIA POLITYCZNA

Komedie polityczna to odmiana komedii **ośmieszająca zjawiska społeczne, postawy polityczne, metody rządzenia, stronnictwa** itp. Cechuje ją **aktualność**, doraźność wynikająca z sytuacji bieżącej, w której powstała. Także komedia Niemcewicza narodziła się z potrzeby chwili, jako głos pisarza w dramatycznej sytuacji rozgrywek na Sejmie Czteroletnim.

• Sytuacja polityczna w trakcie obrad Sejmu Wielkiego

Komedie Niemcewicza *Powrót posła* wystawiono w 1791 roku. W tym samym roku uchwalono Konstytucję 3 maja. Ten akt ustrojowy był ukoronowaniem wieloletnich wysiłków działaczy Oświecenia, dążących do zreformowania Rzeczypospolitej i uratowania ojczyzny przed politycznym unicestwieniem. Cały ten okres w dziejach Polski i polskiej kultury był nacechowany ścieraniem się dwóch postaw: oświeceniowej, reformatorskiej i tradycjonalistycznej, konserwatywnej.

PREZENTACJA STRONNICTW POLITYCZNYCH W UTWORZE

Okoliczności, w jakich komedia powstała, zaważyły na jej kształcie i wpłynęły na odbiór. Niemcewicz zaprezentował dwie kontrastowe wobec siebie grupy postaci. Jedni to **bohaterowie negatywni, komiczni, ośmieszeni – przeciwnicy reform**. Druga grupa to **bohaterowie pozytywni, zwolennicy reform**, wyrażający opinie autora w sprawie koniecznych zmian ustrojowych.

Posługując się satyrą, karykaturą, parodią Niemcewicz zaatakował obóz konserwatystów i ich argumenty. Zaslugą poety jest także to, że zaliczył do tego obozu pozornie nowoczesnych młodzieńców i modne damy, obojętnych na sprawy kraju, wynarodowionych „kosmopolitów”. W dyskusjach toczących się w utworze poruszył wszystkie ważne wówczas, aktualne sprawy, tj.:

- wolna elekcja i sukcesja tronu,
- *liberum veto*,
- przymierze z Prusami przeciwko Rosji,
- wychowanie i edukacja,
- sprawa chłopska,
- problem trybunałów szlacheckich.

Prezentowane postacie są nie tylko rezonerami. Pisarz obdarzył je także **cechami indywidualnymi**, ujawniającymi się w moralności oraz w stosunkach rodzinnych i sąsiedzkich, tworząc, szczególnie z portretów komicznych, żywe sylwetki. To nie są tylko przedstawiciele stronnictw politycznych. Są to postacie typowe dla środowisk, w których egzystują.

Postacie reprezentujące obóz patriotyczny obdarzone są cnotami rodzinnymi, szlachetnością uczuć i intencji. Tworzą one zbiorowy portret Polaków nowych czasów – oświeconych

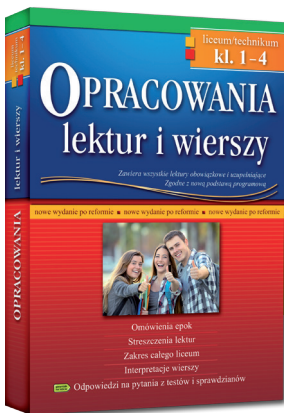
Sarmatów, jednocześnie przywiązanych do polskich ziemiańskich tradycji i otwartych na postęp.

KOMPOZYCJA KOMEDII

Budowa komedii oparta jest na **schemacie zaczerpniętym z dzieł Moliera** i utrwalonym w utworach jego następców. W komediach polskich przed Niemcewiczem schemat ten występował już u Franciszka Bohomolca, ale pisarzowi nie chodziło o oryginalność kompozycyjną, a o poruszenie problemów narodowych, dlatego podporządkował akcję dyskusjom toczącym się w utworze.

Akcja nie jest rozbudowana, nie obfituje w zdarzenia, utwór wypełniają natomiast **dialogi**, w których bohaterowie prezentują swe racje i postawy. Zachowane są **klasyczne trzy jedności**, wątek poboczny ujawnia się jedynie na początku i na końcu utworu.

Niemcewicz jednak trochę zmodyfikował i skomplikował tradycyjny schemat akcji. W komediach Bohomolca konserwatywnemu Sarmacie (bohater negatywny) przeciwstawiony był ubrany wedle francuskiej mody wyznawca światopoglądu oświeceniowego (bohater pozytywny). U Niemcewicza na odwrót – **pozytywny bohater to szlachcic, Sarmata**, ale nie konserwatysta i warchoł; miłujący narodowe tradycje poseł patriota. Natomiast modny kawaler we fraku został przesunięty do obozu przeciwników reform, czyli bohaterów negatywnych. Świetnie skonstruowane są **sylwetki bohaterów negatywnych**, ujęte satyrycznie i komicznie. Z kolei postacie pozytywne są schematyczne, w większości bez cech indywidualnych, wygłaszają tylko swoje racje.

Lektury obowiązkowe znajdziesz w książce
Opracowania lektur i wierszy – liceum/technikum klasy 1–4!

Kup na www.greg.pl

Autorzy:

Zespół redakcyjny Wydawnictwa GREG

Wykorzystano materiały: Katarzyny Cwiękały, Katarzyny Dudy-Kapturek, Anny Marzec, Anny Popławskiej, Dariusza Pietrzyka, Wojciecha Rzehaka, Doroty Stopki, Barbary Włodarczyk

Korekta i redakcja:

Agnieszka Antosiewicz, Katarzyna Curyło, Karolina Rymut-Kościelniak, Agata Tondera, Maria Zagnińska

© Copyright by Wydawnictwo „GREG”

31-979 Kraków, ul. Klasztorna 2B

tel. 12 680-15-50

www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy **GREG**® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Znak słowno-graficzny **Pewniak na teście**® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa „GREG”. Dotyczy to także przenoszenia danych do systemów komputerowych, wykonywania fotokopii i mikrofilmów.

Wykorzystano zdjęcia:

Giovanni Boccaccio – Cornelis van Dalen the Younger/Tiziano Vecellio/artgallery.yale.edu/collections/objects/35778/
Public Domain; Mikołaj Rej – Jan Gwalbert Olszewski/Domena Publiczna; Ignacy Krasicki – Antoni Oleszczyński/Dzieła
Krasickiego/Domena Publiczna; Julian Ursyn Niemcewicz – Antoni Brodowski/www.pinakoteka.zaszcianek.pl/Domena
Publiczna; Stanisław Staszic – Władysław Barwicki/Domena Publiczna; Stanisław Trembecki – Jan Chrzyciel Lampi/
www.christies.com/Domena Publiczna; Adam Mickiewicz – Culture.pl/Gallica/Domena Publiczna; Juliusz Słowacki –
James Hopwood/www.polona.pl/Domena Publiczna; Maria Konopnicka – Leopold Bude/Polona.pl/Domena Publiczna;
Eliza Orzeszkowa – Władysław Podkowiński/archiv.ucl.cas.cz/Domena Publiczna; Henryk Sienkiewicz – Domena
Publiczna; Joseph Conrad – George Charles Beresford/Domena Publiczna; Jarosław Iwaszkiewicz – Domena Publiczna;
Witold Pilecki – Domena Publiczna; Friedrich HYPERLINK „https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Paintings_by_
Friedrich_D%C3%BCrennatt”Dürrenmatt – Elke Wetzig/CC BY-SA 3.0/Wikimedia Commons; Stanisław Grochowiak –
CAF/Sokołowski/Trybuna Robotnicza/Domena publiczna; Julia Hartwig – Mariusz Kubik/CC BY 3.0/Wikimedia Commons;
Edward Stachura – Domena Publiczna; Ryszard Krynicki – Mariusz Kubik/CC BY 3.0/Wikimedia Commons; Adam
Zagajewski – Frankie Fouganthin/CC BY-SA 4.0/Wikimedia Commons.

Layout i skład:

Pracownia Słowa

Okładka:

Pracownia Słowa